

Linus BALANDIS

Danutė
KALAVINSKAITĖLietuvos muzikos ir teatro
akademija

Choras katalikų liturgijoje šiandien: Lietuvos chorvedžių ir dvasininkų požiūriai

REIKŠMINIAI
ŽODŽIAI:
bažnytinis choras,
kunigas (dvasininkas),
chorvedys,
bažnytinė muzika,
liturginis sambūris
(bendruomenė),
katalikų liturgijos
atnaujinimas, Lietuva

ANOTACIJA. XX a. antrojoje pusėje Katalikų Bažnyčioje įvykusi liturgijos reforma, kai pakito liturgijos kalba ir apeigų dalyvių tarpusavio santykiai, katalikų bendruomenei sukėlė daug sumaišties, nes staigūs pokyčiai Bažnyčiai kaip tradicinei institucijai nėra būdingi. Tokioje situacijoje ypač svarbūs tampa ne tik liturgiją ir muziką reglamentuojantys paskutinių dešimtmečių Bažnyčios dokumentai (kuriuose esama ir prieštaravimų), bet ir jų nuorodas turintys įgyvendinti už apeigas atsakingi liturgijos dalyviai. Jų teologinis, liturginis, meninis išprusimas, įsitikinimai ir nuostatos labiausiai lemia liturgijos darlą, įtaigumą, poveikį kitų bendruomenės narių tikėjimui, taip pat bažnytinio choro – mūsų tyrimo objekto – vaidmenį bei reikšmę apeigose. Šios publikacijos tikslas – atskleisti, kaip choro padėtį ir paskirtį atnaujintoje katalikų liturgijoje traktuoja tie atsakingieji asmenys, nuo kurių daugiausiai priklauso apeigų tvarka ir grožis: iš vienos pusės, Lietuvos katalikų bažnyčiose tarnaujantys dvasininkai, iš kitos pusės – bažnytinių chorų vadovai. Straipsnyje pateikiamos ir lyginamos (tarpusavy bei su aktualių Katalikų Bažnyčios dokumentų nuostatomis) vienuolikos kunigų ir šešių ilgus metus bažnytiniais chorams vadovaujančių chorvedžių nuomonės.

Krikščionių apeigose skambėjusi muzika buvo reguliuojama nuo ankstyviausių amžių. Bažnytinės muzikos ir muzikavimo reglamentavimas (kuris amžiams bėgant stiprėjo) yra glaudžiai susijęs ne tik su liturgijos raida, bet ir su muzikos stilių kaita, naujų žanrų ir atlikimo būdų radimusi, savitomis įvairių šalių (vietinėmis) tradicijomis ir papročiais, taip pat su besikeičiančia visuomenės sankloda. Bažnyčios dokumentai yra deramo, teologiškai teisingo apeigų atlikimo gairės, tačiau juose vis pasikartojantis pasaulietiško – sakraliai vietai netinkamo elgesio ar stiliaus – draudimas ir pasmerkimas (pvz., žr. Kalavinskaitė 2008: 131–135; Balandis, Kalavinskaitė 2016: 90–98) liudija, kad teorija ir praktika dažnai nesutampa. Skirtis ypač išryškėjo po Vatikano II susirinkimo įvairių šalių katalikų parapijose „šiandieninant“ (it. *aggiornamento* – atnaujinimas) liturgiją, nes reformai trūko ir teorinių nuorodų, ir naujos liturginės muzikos repertuaro.

Lietuvos katalikus šios pervartos pasiekė kiek vėliau, drauge su atkurta nepriklausomybe – XX a. pabaigoje kilo religinio entuziazmo banga, kūrėsi daug bažnytinių chorų, dvasininkams ir pasauliečiams teko kuo greičiau susigaudyti liturginių apeigų ir muzikos stilių naujovėse. Lietuvos vyskupų konferencija 1996 m. įsteigė oficialų informacinį biuletinį *Bažnyčios žinios*, kuriame siekė kuo operatyviau publikuoti visus svarbesnius po Susirinkimo išleistus Bažnyčios dokumentus. Šiuo metu Lietuva nebėra atsilikusi nuo visuotinės Bažnyčios įvykių, tačiau mūsų šalies bažnytinės muzikos raida po Susirinkimo dar menkai tirta. Ypač reikia skirti dėmesio chorui ir chorinei muzikai, kurie liko tarsi užmiršti liturginei reformai į pirmą planą iškėlus visų tikinčiųjų aktyvų dalyvavimą apeigose.

Respondentai

Lietuvos dvasininkų požiūris į chorą, jo vaidmenį Katalikų Bažnyčios apeigose atskleidžiamas remiantis LMTA meno doktoranto Lino Balandžio pokalbiais su kunigais (2015–2017)¹, iš dalies – Justinos Balčiūnaitės bakalauro darbe „Šiuolaikinės krikščioniškos muzikos bruožai Lietuvoje: sociokultūriniai aspektai“ pateiktomis Lietuvos dvasininkų nuomonėmis (žr. Balčiūnaitė 2008: 60–65), taip pat kun. Kazimiero Senkaus teiginiais jo knygoje *Dievo garbei ir žmonių džiaugsmui* (2016). Balčiūnaitė rinkosi apklausti veiklius, žinomus dvasininkus, vadovaujančius bendruomenėms parapinėse ir neparapinėse Vilniaus, Kauno ir Šiaulių miestų bažnyčiose (Balčiūnaitė 2008: 21)². Balandžio pasirinkti respondentai tarnauja Vilniaus ir Kauno bažnyčiose³: du iš jų (Vilius Sikorskas, Jonas Naujokaitis) turi muzikinį išsilavinimą, kiti du (Gintaras Černius, Kęstutis Palikša) itin skatina chorinį meną – organizuoja koncertus, buria chorus, verčia liturginius tekstus, kurie pritaikomi giesmėms, ir pan. – tose parapijose, kuriose tarnauja. Kun. Sikorskas – bažnytinės muzikos licenciatas, teologijos mokslų daktaras; kun. Naujokaičio mintys kyla iš asmeninės vadovavimo chorui ir kunigystės patirties; kun. Černius į chorą bei bažnytinę muziką žvelgia pro teologinę prizmę, dėl to jo nuomonė gali atskleisti ir

- 1 Interviu su dvasininkais (garso įrašai, išrašai) yra asmeniniame Lino Balandžio archyve. Cituojant bus nurodoma tik respondento pavardė.
- 2 Tai tuometis (nurodytos dvasininkų 2008 m. eitos pareigos) Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios kunigas Stasys Kazėnas, Vilniaus Dievo Gailestingumo šventovės rektorius kun. Vaidas Vaišvilas, Vilniaus Šv. Kazimiero bažnyčios kunigas Algis Baniulis, Vilniaus Šv. apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčios kunigas Pijus Eglinas, Vilniaus arkikatedros bazilikos kunigas Ričardas Doveika; Kauno Palaimintojo Jurgio Matulaičio parapijos kunigas Kazimieras Senkus; Šiaulių Šv. Ignaco Lojolos bažnyčios kunigas Algimantas Gudaitis.
- 3 Vilniaus Visų Šventųjų bažnyčios klebonas kun. Gintaras Černius, Vilniaus Palaimintojo Jurgio Matulaičio bažnyčios vikaras kun. Jonas Naujokaitis, Vilniaus arkikatedros bazilikos rezidentas, Vilniaus arkivyskupijos kurijos kancleris kun. Kęstutis Palikša; Kauno sakralinės muzikos mokyklos direktorius, Garliavos Švč. Trejybės bažnyčios rezidentas kun. Vilius Sikorskas.

kitų dvasininkų (neturinčių muzikinio išsilavinimo) poziciją; kun. Palikša yra Vilniaus arkivyskupo metropolito Gintaro Grušo konsultantas liturginės muzikos klausimais.

Choro vadovų požiūris į bažnytinio choro misiją, santykį su bendruomene ir vaidmenį apeigose pristatomas remiantis Lino Balandžio pokalbiais (2015–2017)⁴ su Vilniaus ir Kauno bažnyčiose dirbančiais chorvedžiais Rita Nenėnaite, Violeta Savickaite-Paciūnienė, Rita Kraucevičiūte, Vita Liaudanskaite-Vaitkevičienė, Gintautu Venislovu, Romualdu Gražiniu. Visi jie turi ilgametę vadovavimo bažnytiniais chorams patirtį⁵, todėl jų nuomonės svarios, atskleidžiančios dabartinę chorų situaciją Katalikų Bažnyčioje Lietuvoje.

Paskatų, dėl kurių respondentai pradėjo dirbti Lietuvos bažnyčiose, būta dvejopų: vieni nurodė pragmatinius tikslus (ieškojo vietos chorui suburti ar su juo dirbti), kitų sprendimams įtakos turėjo katalikiškas ugdymas vaikystėje. Kraucevičiūte ir Nenėnaite chorus įkūrė pačios, o Liaudanskaitė-Vaitkevičienė, Venislovas ir Savickaitė-Paciūnienė perėmė iš kitų vadovų. Gražinis chorą „Aidija“ įkūrė Nacionalinėje M. K. Čiurlionio menų mokykloje, tačiau su šiuo kolektyvu dažnai giedojo ir gieda Bažnyčios apeigose⁶, jis yra subūręs ir *schola cantorum*⁷.

Apklausa rodo, kad tiek dvasininkai, tiek chorvedžiai (išskyrus vieną kitą) yra minimaliai susipažinę su vienu ar keliais liturgijos reformai ir muzikai skirtais Bažnyčios dokumentais⁸ – dauguma remiasi susiklosčiusiomis tradicijomis ir bendru (liturginiu, muzikiniu) išsilavinimu⁹. Šių dviejų grupių tarpusavio santykiai yra pagarbūs: chorve-

4 Interviu su chorvedžiais (garso įrašai, išrašai; pokalbio su Romualdu Gražiniu – tik garso įrašas) yra asmeniniame Lino Balandžio archyve. Cituojant bus nurodoma vien respondento pavardė.

5 Antai Gražinis su įvairiais choralais (tiek *schola*, tiek „Aidija“) dirba 28 metus, Nenėnaite ir Savickaitė-Paciūnienė Vilniaus arkikatedros chorams (vaikų, jaunimo) vadovauja 26 metus, Venislovas (chorui „Brevis“ Vilniaus Šv. Kazimiero bažnyčioje) bei Kraucevičiūte (chorui „Langas“ Vilniaus Bernardinų bažnyčioje) – po 25 metus, Liaudanskaitė-Vaitkevičienė (chorui „Cantate“ Kauno arkikatedroje) – 18 metų.

6 „Su choru „Aidija“ nuo pat įsikūrimo [1989 m.] mes giedame bažnyčiose, visą laiką egzistuojame liturgijoje“ (Gražinis).

7 1989 m. Gražinis buvo vienas iš pirmosios *schola cantorum* Lietuvoje „Cantores chorales capellae S. Casimiri“ įkūrėjų (plačiau žr. <<http://www.palendriai.lt/apie-mus/istorija/istorija-palendrių-vienuo-lyno-fundacija.html>> [žiūrėta 2017 05 30]), o šiuo metu yra pagrindinis „Schola Cantorum Vilnensis“ dirigentas (žr. <<https://scholacantorumvillnensis.wordpress.com/kantorius/>> [žiūrėta 2017 06 14]).

8 Tai yra Liturginė konstitucija *Sacrosanctum concilium* (1963), instrukcija *Musicam sacram* (1967), Bendrieji Romos mišiolų nuostatai (1970), Vadovas mišioms su vaikais *Pueros baptizatos* (1973), instrukcija „Koncertai bažnyčiose“ (1987).

9 Kaip matome, visi respondentai dirba didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Mažesnių miestų, miestelių ir kaimų dvasininkų ir bažnyčios muzikų žinių bei nuostatų spektras, tikėtina, yra gerokai platesnis – provincijoje stipresnės vietinės tradicijos ir seni įpročiai, kurių dalis nebeatitinka atnaujintos liturgijos (pvz., žr. Turla 2015). Tačiau didžiuosiuose miestuose dirbantys dvasininkai, profesionalūs chorvedžiai ir jų išugdyti chorai turi (arba gali turėti) nepalyginamai didesnę įtaką formuojant tikinčiųjų supratimą apie muzikavimą liturgijoje nei provincijos dvasininkai, chorvedžiai ir chorai (jei chorų ten apskritai esama).

džių liudijimu, iš dvasininkų jie nepatiria nepageidaujamos įtakos, kaip antai primygtinio kišimosi parenkant liturginį repertuarą¹⁰.

Bažnytinio choro ir giedančios bendruomenės santykis

Kunigai, būdami parapijos ir /ar bažnyčios bendruomenės vadovai, daugiausia dėmesio skiria būtent jai, o chorą pirmiausia traktuoja kaip pagalbininką giedant visam sambūriui¹¹, palaikydami sutartinai (bendrai) giedančios Bažnyčios idėją¹². Kun. Černiaus manymu, chorvedžiai, parinkdami chorui repertuarą, turi atsižvelgti į galimybę giedoti sambūriui („Vis tiek kartais reikia rinktis tokias giesmes, kurios žmonėms būtų artimesnės, ir kad jie galėtų giedoti kartu“). Pabrėždamas aktyvaus – giedančio – sambūrio būtinybę, kun. Sikorskas nurodo dvejopą bažnytinio choro veiklą: 1) choras turi padėti bendruomenei giedoti; 2) bendruomenei negebant atlikti tam tikrų liturgijos dalių, ją – negiedančią – pakeisti. Kad bendruomeninis giedojimas lavėtų, rekomenduojama atitinkamai formuoti bažnytinio choro repertuarą (Sikorskas: „Pradžioje chorui <...> giedoti lengvesnes giesmes, o paskui ir sudėtingesnes“), taikytis prie bendruomenės gebėjimų (parinkti daugumai patogią tonaciją, deramus žanrus¹³), netgi chorui iš dalies susilieti su bendruomene¹⁴; sambūrio muzikinį ugdymą siūloma pavesti chorų vadovams (žr. Senkus 2016: 31). Pasak kun. Palikšos, choras yra liturginę tarnystę atliekanti bendruomenės

- 10 Pavyzdžiui: „Jie žino, jog mes nepagiedosime to, ko negalima“ (Venislovas). „Dvasininkai mums įtakos nedaro, tačiau labai smagu, kad Katedroje yra keletas kunigų, į kuriuos galima kreiptis pagalbos ar paprašyti liturginio patarimo dėl konkretaus kūrinio. Žinoma, būtų nemalonu, jeigu kunigas pradėtų viską reguliuoti...“ (Liaudanskaitė-Vaitkevičienė). „Dvasininkai mūsų bažnyčioje nereikalauja, jog mes giedotume vieną ar kitą kūrinį. Veikiau jie su mumis bendradarbiauja“ (Kraucevičiūtė).
- 11 Aktyvų bendruomenės giedojimą mini dauguma dvasininkų. Pvz.: „giedojimų atlikėjai yra visi tikintieji žmonės, susirinkę į bažnyčią švęsti liturgijos“ (Senkus 2016: 31); „yra pageidavimas, jog žmonės aktyviai galėtų įsijungti ir <...> giedoti, kad ir paprastesnes, liaudiškas giesmeles“ (kun. Baniulis; Balčiūnaitė 2008: 60); liturgijoje skamba „jaunimo muzika, kad žmonės galėtų jungtis į giedojimą. [Giedama] tokia muzika, kuri išreiškia bendruomeniškumą“ (kun. Vaišvilas; Balčiūnaitė 2008: 60); „reikėtų stengtis, kad giedotų visi susirinkusieji, nes giesmė <...> yra malda, ir šiuo atveju visų į bažnyčią susirinkusių, dalyvaujančių malda“ (kun. Eglinas; ten pat: 61–62); „save gerbianti bendruomenė <...> visuomet turi giedančius žmones“ (kun. Doveika; ten pat: 62).
- 12 Pasak kun. Vaišvilo, „ta liturgija, kuri yra po [II] Vatikano Susirinkimo, <...> įjungia visą bendruomenę ir tada negali apsiriboti tik choru“ (Balčiūnaitė 2008: 61). Kun. Naujokaitis: „Žinoma, remiantis II Vatikano Susirinkimu (konstitucija *Sacrosanctum concilium*) – giedojimas Bažnyčioje yra liturgijos dalis, bet sykiu tai yra ir bendruomenės reikalas.“
- 13 „Choras apeigose (ypač iškilmingose) galėtų atlikti <...>, pvz., himnus su priegiesmiais <...>. Priegiesmį galėtų atlikti kartu choras ir bendruomenė“ (Sikorskas).
- 14 Tai dviejų chorų modelis: „Pirmasis [įprastinis] choras (*schola cantorum*) <...> atlieka kantoriaus, arba animatoriaus, funkciją; antrasis choras <...> apmokomas repetičių metu ir išskirstomas bendruomenėje“ (Sikorskas).

dalį – jis turi padėti sambūriui aktyviai dalyvauti apeigose, tačiau nereikia, kad „visa susirinkusi bendruomenė taptų choru“ ir nuolatos giedotų¹⁵: „visų tikinčiųjų dalyvavimas galėtų remtis laipsniškumu, apie kurį kalbama instrukcijoje *Musicam sacram*. Vienoje parapijoje tas laipsnis gali būti pirmas, kitoje antras ir taip toliau“ (Palikša)¹⁶. Kun. Černius mini ir pragmatiškesnę bažnytinio choro funkciją: choras gali pagelbėti telkiant bendruomenę, o giedojimas chore yra „viena iš veiklų, leidžiančių atsiskleisti bendruomenės nariams“.

Choro vadovų padėtis yra kitokia nei dvasininkų, nes jie vadovauja ir atstovauja tradiciškai autonomiškam kolektyvui (pasak Savickaitės-Paciūnienės, „bendruomeni bendruomenėje“), kuris net ir bažnyčios erdvėje dažniausiai yra toli ir nuo altoriaus, ir nuo kitų apeigų dalyvių. Chorvedžių nuomone, liturgijoje choras turėtų būti neatskiriama bažnyčios bendruomenės dalis¹⁷, tačiau dažniausiai tarp choro ir bendruomenės egzistuoja gana ryški skirtis – dėl fizinio atstumo (ypač didelėse bažnyčiose), dėl nevienodų prioritetų (tikėjimo, meniškumo)¹⁸. Dalis kalbintų chorvedžių (Savickaitė-Paciūnienė, Liaudanskaitė-Vaitkevičienė, Venislovas) nuolatiniams paprastam sambūriui ir choro giedojimui nepritaria¹⁹, bet „švenčiant kasdienes arba ne pačias iškilmingiausias

15 Ir kun. Naujokaitis teigia, kad ne visi tikintieji yra pajėgūs giedoti, bendro giedojimo „faktorius artimesnis liuteronų, o ne katalikiškajai tradicijai“. Pasak kun. Sikorsko, „bendruomeniškumo principą perdėtai išklė kunigas Romanas Guardianis, kuris buvo nuncijumi Vokietijoje. Vokiečiai nuo Liuterio laikų turi giedančią bažnyčią.“

16 Kun. Sikorskas, atsižvelgdamas į tai, kad tradicinis giesmių skirstymas po reformos į *proprium* ir *ordinarium* nebe toks aktualus, netgi siūlo kitokį bendruomenės įsitraukimo į giedojimą laipsniškumą: I. Skaitytinėse Mišiose bendruomenė su choru turėtų giedoti įžangos, aukojimo, komunijos giesmes (tokia galimybė vad. negiedamose Mišiose buvo minima ir 1967 m. instrukcijoje *Musicam sacram*, bet ji nesieta su mišių gradacijomis); II. Bendruomenė greta I iškilmingumo lygiu giedamų dalių turėtų giedoti *Kyrie, Sanctus, Agnus Dei*; III. Kunigas ir bendruomenė gieda viską (Sikorskas).

17 Anot Liaudanskaitės-Vaitkevičienės, „choras turėtų būti (šiuo metu Lietuvoje taip nėra) gerai muzikine ir liturgine prasme apmokyta bendruomenės dalis“, o patys kolektyvai, pasak Kraucevičiūtės, „turėtų formuotis iš bendruomenės“.

18 Nenėnaitė: „Manau, kad daugelis choristų <...> yra toli nuo tikėjimo. Pavyzdžiui, rekolekcijose galima pamatyti vos vieną kitą Jaunimo choro giesmininką. Jie kaip choras yra bendruomenė, tačiau Katedros tikinčiųjų bendruomenėje... jų nėra.“ Venislovas: „Mes atstovaujame profesionaliesiems giedojimui, t. y. su bendruomeniniu giedojimu mažai ką bendro turime. <...> Žinoma, yra tendencija, kad apeigose derėtų giedoti paprastesnes giesmes (pas mus bažnyčioje vykdytoje bendruomenės apklausoje buvo išreikštas noras, kad chorai giedotų paprastesnius kūrinus), tačiau tuomet ne mes giedotume. Pirmiausia mes giedame tai, kas tinka liturgijai, bet giedame tą, ką mes norime, o ne tai, ko pageidauja bendruomenė.“

19 Liaudanskaitės-Vaitkevičienės teigimu, „choras neprivalo giedoti tokių giesmelių, kurios apsiribotų trimis žodžiais ar penkiomis natomis. <...> Taigi, bendruomenė turėtų įsijungti į giedojimą ne itin sudėtingose vietose.“ Savickaitė-Paciūnienė: „Kai giedi su choru, juk kiekvieną sekmadienį neatlieki tos pačios muzikos <...>. Jeigu choro misija katedroje ar kokiame kitoje bažnyčioje bus [vien] palaikyti bendruomenės giedojimą, tai choras kaip kolektyvas neuogs. Jiems [choristams] bus neįdomu, ir vargu ar chorvedys ilgai išlaikys kolektyvą.“

(ne *solemnitas*) sekmadienio Mišias, choras tam tikras apeigų dalis turėtų giedoti sykiu su bendruomene“ (Liaudanskaitė-Vaitkevičienė). Kiti (Nenėnaitė, Kraucevičiūtė) bendram giedojimui teikia didesnę reikšmę: sambūrį derėtų lavinti, kad apeigose sutartinai giedotų visa Bažnyčia²⁰. Gražinis mini, kad apeigose turėtų būti išlaikoma darna tarp vien choro ir bendruomenės giedojimo: „Nemanau, kad yra vienareikšmis atsakymas į klausimą, ar choras turėtų padėti bendruomenei giedoti, ar apeigas papuošti, t. y. giedoti vienas. Turėtų būti abipusiškumas – tiek giedančios bendruomenės, tiek bendruomenės, kuri gauna tam tikras gražesnio atlikimo dovanas. <...> Žinoma, yra labai stipru, kai visa bendruomenė gieda, ir tai tikrai yra gerai. Kuriam graži ir Bažnyčiai reikalinga žmogaus patirtis.“²¹ Šis respondentas, išvardydamas teigiamus sambūrio giedojimo aspektus, pažymi, kad dabar egzistuojanti tikinčiųjų migracija daro neigiamą įtaką sambūrio giedojimo galimybei ir kokybei²².

Vien choro giedojimo atnaujintoje liturgijoje galimybės

Pabrėždami aktyvaus bendruomenės dalyvavimo (giedojimo) apeigose svarbą, kunigai mini ir apmąstymo tylą²³ – ji gali tapti tinkama proga liturgijoje giedoti vien chorui. Pasak kun. Sikorsko, choras kaip autonomiškas apeigų dalyvis turėtų reikštis ne nuolat, o tik tam tikruose apeigų epizoduose: jam vienam giedoti įmanoma bendruomenės su-

20 „Kartais pati parašau bei paieškau kūrinų, prie kurių giedojimo galėtų prisidėti ir bendruomenė, pvz., [nekintamąsias] Mišių dalis sukompovau tokiam registre bei diapazone, kad jas galėtų atlikti ir bendruomenė. Melodija yra „prieinama“ visiems žmonėms, o harmonizacija – mūsų [t. y. choro] reikalas“ (Kraucevičiūtė). „Choras neturėtų būti puošmena. Giedama turi būti kartu su bendruomene. Choras giedodamas neturi išsiskirti, o bendruomenė neturi to jausti“ (Nenėnaitė). Atkreiptinas dėmesys, kad choro ir bendruomenės susiliejimą labiausiai palaiko vaikų choro vadovė. Bažnyčios dokumentai (žr. *Pueros baptizatos* 1973) vaikams skirtų Mišių dalyvius ypač skatina įsitraukti į giedojimą ir kitus veiksmus.

21 Gražinio mintis papildo Liaudanskaitės-Vaitkevičienės įžvalgos, kad balansas tarp bendruomeninio ir choro giedojimo turėtų būti skirtingas: „Viena vertus, kiekvienas sekmadienis negali būti toks, kaip šv. Velykų rytą (bendruomenė tik klauso išdailintų giesmių), antra vertus – kiekvienas sekmadienis negali būti kaip eilinis trečiadienis, kai giesmės yra paprastos, o jas gali giedoti visi.“ Kraucevičiūtės nuomone, choras būtinas per didžiąsias šventes.

22 Gražinis: „Bažnyčiose bendruomenės migruoja, t. y. žmonės ateina iš kitų parapijų, turbūt jie negalėtų ateiti ir iškart giedoti, nes neturi tos patirties.“

23 Kun. Kazėnas: „Kartais yra labai gerai, kai yra tyla ir žodis“ (Balčiūnaitė 2008: 62). Kun. Sikorskas: „Aukojimo giesmė yra iškart po aktyvios Žodžio liturgijos, tad sambūriui nėra būtina animuoti Dievo žodį, o galima Jį reflektuoti, apmąstyti savyje.“ Kun. Palikša: „Jeigu į giedojimą įsijungia visa bendruomenė, tuomet yra juntamas tas „susivienijimo“ efektas, tačiau jeigu bendruomenė *Sanctus* palieka giedoti vien chorui – ji mintimis ir malda gali labiau susivienyti su dangumi, kurį norėtume įsivaizduoti.“

sikaupimo (tylos) momentais²⁴, retai liturginiuose metuose pasitaikančių apeigų metu²⁵, per didesnes bažnytines šventes, kai prireikia puošnaus, iškilmingo, meniško giedojimo²⁶. Greta nuosaikesnių – neatmetančių galimybės apeigose giedoti vien chorui – dvasininkų pozicijų²⁷ esama ir radikalesnių: antai kun. Vaišvilas skirtį tarp vien choro ir sambūrio giedojimo laiko atgyvenusia²⁸. Pastarajai pozicijai, neatmesdamas bendruomeninio giedojimo svarbos, oponuoja kun. Naujokaitis. Jo teigimu, choras, kaip tradicinis liturgijos dalyvis, yra svarbus ir būtinas dabartinėse apeigose: „Esu kategoriškai prieš tai, kad bažnyčiose neliktų chorų, o bendruomenei padėtų giedoti tik vargonininkai. Žinoma, „liaudis“ gali giedoti vakarais, paprastose Mišiose, tačiau sekmadienio Sumos be choro aš neįsivaizduoju“ (Naujokaitis). Kun. Doveika, kalbėdamas apie giedojimą bei muzikavimo pobūdį Katalikų Bažnyčioje, taip pat nuolat mini chorą²⁹, – tikriausiai ir šiam

24 Pastarieji dažnai sutampa su kintamosiomis (*proprium*) Mišių dalimis, kaip antai aukojimu ar komunija. Kun. Sikorskas: „Manau, kad yra liturgijos dalių, kurias aktyviau galėtų giedoti bendruomenė, pvz., nekintamosios (*Kyrie, Gloria, Sanctus, Agnus Dei*, o ypač *Tève mūsų*), tačiau yra dalių, kurios galėtų būti rezervuotos chorui, pavyzdžiui, aukojimo giesmė.“ Kun. Palikša *ordinarium* dalis taip pat laiko tinkamiausiomis giedoti bendruomenei, bet atkreipia dėmesį į paradoksą: „Pakalbėkime apie *Sanctus*. Atrodo, jog šioje giesmėje susijungia bendruomenė su angelais, arkangeliais ir visais kitais bei sutartinai – ta pačia melodija ir tuo pačiu metu – danguje gieda... Šioje giesmėje turėtų atsiskleisti „visumiškumas“, tai yra *Sanctus* drauge turėtų giedoti bendruomenė, kunigas, patarnautojai bei visos dangus. Manau, jog čia iškyla šio toks sunkumas. Jeigu melodija yra pritaikoma giedoti visiems – ji gali būti primityvi. Tuomet kyla klausimas, ar ir danguje taip paviršutiniškai giedama?“ Akivaizdu, kad šis dvasininkas gerai susipažinęs su liturginio atnaujinimo problematika – chorinio *ordinarium* mišių giedojimo galimybes yra svarstęs ne vienas šiuolaikinis tyrėjas (pvz., J. J. Koch, D. Galles), o apie chorinio *Sanctus* daugiaprasmiškumą labai panašiai yra rašęs kard. Ratzingeris (žr. Ratzinger 1996).

25 „Didžiojo penktadienio Kryžiaus Išaukštinimo apeigose vieną kartą per metus giedamas priegiesmis *Štai Kryžiaus medis* arba kiti metinių švenčių fragmentai, kurie turi būti atlikti kokybiškai, yra priskirtini vien chorui giedoti“ (Sikorskas).

26 Kun. Sikorskas: „Vykstant parapijos šventėms, pvz., atlaidams, vyskupo lankymuisi, Velykoms, ir kitose iškilmėse turėtų giedoti visi parapijos kolektyvai, o atlikimo kokybė privalėtų būti aukštesnė, <...> iškilmių metu galimas ir choro *solo*.“ Kun. Černius mini, kad choras vienas galėtų giedoti per pagrindines sekmadienio Mišias (Sumą) ar didesnių bažnytinių švenčių metu.

27 Kun. Gudaitis: „Aš pritarčiau, kad ši muzika būtų kuo įvairesnė. Pvz., vieną vakarą skambėtų kanklių muzika, kitą vakarą Taizė giesmės, dar kitą – lotyniški kūriniai“ (Balčiūnaitė 2008: 61–62). Nors kun. Černius mano, kad apeigose būtų galima išsiversti be choro („pakaktų tik vargonininko“), tačiau pasirinkdamas choro misiją liturgijoje apibūdinančius teiginius šis dvasininkas nurodė, jog choro giedojimas turėtų papuošti apeigas.

28 „Lietuvoje <...> likęs tas senas stilius, kuris nuo sovietmečio yra išsilaikęs. Dažniausiai kur yra vargonai, choras ir kunigas <...> – žmonės <...> yra tik tokie pasyvūs klausytojai ir neįsijungia į tai“ [t. y. į giedojimą] (Balčiūnaitė 2008: 61).

29 Pvz., „Pas mus katedroje <...> yra labai gražus susiklausymas su visais choralais“ (Balčiūnaitė 2008: 61); „Daug didesnė problema [susijusi su žmonių atėjimu į bažnyčią] iškyla mažose parapijose, <...> kur yra tik vienas, tų pačių miestelio <...> žmonių chorelis“ (ten pat: 63).

dvasininkui choras yra svarbus Bažnyčios apeigų dalyvis. Kun. Sikorskas, gerai pažindamas dabartinę situaciją Lietuvos katalikų bažnyčiose, teigia, kad „yra kunigų, kurie [dėl choro giedojimo apeigose] turi klaidingą nuomonę <...>, jog choras turįs užleisti vietą bendruomenei – jis nebereikalingas“. Šio respondento manymu, chorai bažnyčiose yra reikalingi ir svarbūs, o „dėl neigiamo [dvasininkų] požiūrio bažnytinių chorų lygis Lietuvoje yra smuktelėjęs“.

Apklaustų chorvedžių nuomone, nors sambūrio giedojimas Lietuvoje turėtų būti skatinamas, tačiau Bažnyčios apeigos be choro (t. y. giedant vien bendruomenei, kuriai vadovautų giesmių vadovas vargonininkas) sunkiai įsivaizduojamos³⁰: „choras turėtų egzistuoti“ (Nenėnaitė); „choras, kuris yra žmonių grupė ir kuri vienija bendras (šiuo atveju giedojimo) tikslas, liturgijoje yra reikalingas“ (Savickaitė-Paciūnienė); „chorai turi būti, o bendruomenė turi artėti prie jų“ (Kraucevičiūtė). Choro misiją Bažnyčios liturgijoje chorvedžiai aptaria dviem rakursais: 1) sielovados (bendruomenės giedojimo palaikymo ir ugdymo)³¹; 2) meistriškumo, meniškumo pavyzdžiu – „kai muzika atliekama kokybiškiau, sustiprinama apeigų dvasia“ (Venislovas)³². Paklausti, kas yra svarbiausia parenkant kūrinį, visi chorvedžiai nurodo muzikos ir liturginio laikotarpio atitikimą. Tačiau, skirtingai nei kunigai, jie nesvarsto, kurias Mišių dalis choras turėtų ar neturėtų giedoti. Pasak Venislovo, „Mūsų dažniausiai giedamas choralines mišias moka kai kurie kunigai ir gieda kartu su mumis. <...> Pagiedame Mišias [t. y. nekintamąsias Mišių dalis]³³, kažką aukojimui...“. Liaudanskaitė-Vaitkevičienė kaip tinkamą progą vien chorui giedoti mini bendruomenės tylos epizodus: „galbūt šiame tyliame susimąstyme žmonės pajus perteikiamų garsų, sąskambių jėgą, skleidžiančią tikėjimą, o choro dėka jų širdys kils link Dievo“.

30 Tik Venislovo nuomone, apeigose pakaktų vien vargonininko, „jeigu bendruomenė viską moka ir gieda“.

31 Kraucevičiūtė, Savickaitė-Paciūnienė ir Liaudanskaitė-Vaitkevičienė pažymi, kad vien bendruomenės giedojimas, pritariant giesmių vadovui, Lietuvos bažnyčiose būtų sunkiai įgyvendinamas, nes tikintieji nėra pratę giedoti visi drauge, bendruomenės nariams trūksta dainavimo įgūdžių.

32 Teigiamą dvasinę meistriško giedojimo įtaką išvelgia ir kiti chorvedžiai: „Nenoriu choro giedojimo apeigose vadinti papuošalu, veikiau tai yra papildymas. <...> Religinėje muzikoje, giesmėje, pirmiausia yra žodžiai, kurie turi inspiruoti. Reikia juos ne tik techniškai išsakyti, bet ir sąmoningai išarti, įprasminti. Jeigu choras tai daro „tikrai“ – bendruomenėje juntamas atliepas“ (Savickaitė-Paciūnienė); „Choristai turi Dievo dovaną – muzikinę klausą, o kai kurie iš jų ir atitinkamą išsilavinimą, tad per savo gražų giedojimą gali suteikti daug gero tikintiesiems“ (Liaudanskaitė-Vaitkevičienė).

33 Aktualiose Bažnyčios nuorodose (pvz., Bendruosiuose Romos Mišiolo nuostatuose) nenumatyta vien chorui giedoti viso *ordinarium*.

Muzikinio ir liturginio teksto santykis bažnytinėje kompozicijoje

Dauguma dvasininkų nurodo, kad bažnytinėje kompozicijoje svarbiausias kūrinio dėmuo yra tekstas (tai atitinka Bažnyčios mokymą). Kun. Senkaus teigimu, „muzikos garsai greitai pasimiršta, o mintis, idėja, išreiškta aiškiai tariamuose prasminguose giesmės <...> žodžiuose, pasiekusi žmonių protą ir širdį, pasilieka ilgam, praturtina jų dvasią bei sustiprina religinį jausmą“ (Senkus 2016: 19). Pasak kun. Sikorsko, mūsų Bažnyčios tradicijoje klausimas – ar muzika, ar tekstas yra svarbesnis – neturėtų kilti: „Bažnyčia neleidžia pasirinkti tarp teksto ir muzikos. Pirmoje vietoje yra tekstas, o muzika tai apvalkalas, kuris žodį padeda įprasminti ir įgyvendinti“³⁴. Kun. Černius atkreipia dėmesį į naują bažnytinių kūrinių komponavimo tendenciją, kai liaudiškų giesmių žodžiams yra „pritaikoma dabarties muzika“ – akivaizdu, kad šiam dvasininkui tekstas taip pat yra svarbesnis (nes pirmesnis)³⁵. Nuosaikesnės pozicijos laikosi kun. Naujokaitis: „Man svarbūs abu išvardyti elementai. Kalbant apie bažnytinę kompoziciją, pirmiausia žiūriu, kas ją sukūrė. Kompozitorius <...> turėtų būti katalikas arba tikintis žmogus; pavyzdžiui, Mendelssohno „Vestuvių maršas“ – baisiausias opusas, kuris skamba Bažnyčioje.“³⁶

Chorvedžių nuomonės atskleidžia įvairius muzikinio ir verbalinio dėmenų bažnytinėje muzikoje aspektus. Vieni teigia, kad (parenkant chorui repertuarą) svarbesnis yra muzikinis veiksnys³⁷, kiti mano, kad muzika ir liturginis tekstas kūrinyje turi darniai koegzistuoti³⁸. Gražinis žodžio pirmumą mato pavyzdiniame bažnytinės muzikos stiliuje – chorale („Grigališkasis choralas, kaip giedamas žodis, kaip tikroji liturgijos dvasia“). Pasak šio respondento, visokia bažnytinė muzika gali būti gera, jeigu jos komponavimas grindžiamas grigališkojo choralo principais³⁹. Nenėnaitė ir Savickaitė-Paciūnienė

34 Jam antrina ir kun. Palikša: „vienareikšmiškai – tekstas“ yra svarbiausias bažnytinėje kompozicijoje.

35 „Kalbant apie giesmes, muzika yra kūnas, o dvasia – tekstas“ (Černius).

36 Kritikuojama pagrįstai: šis kūrinys XX a. pr. buvo įtrauktas į Bažnyčios nepageidaujamų kūrinių sąrašą. Žr. *The Black List: Disapproved Music*, 1922. Prieiga per internetą: <<http://media.musicasacra.com/pdf/blacklist.pdf>> [žiūrėta: 2017 05 24].

37 „Žinoma, kad muzikinis. <...> Jei neturėsiu aukštai giedančio tenoro, tai negalėsiu rinktis kūrinio, kur yra aukšta tenoro tesitura“ (Venislovas). „Iš pradžių mane turi „užkabinti“ muzika, bet paskui gilinuosi į tekstą“ (Kraucevičiūtė).

38 „Man svarbi muzikos ir teksto graži darna. <...> Bažnyčioje, mano manymu, privalomas šių dviejų elementų vidurkis“ (Liaudanskaitė-Vaitkevičienė). „Man svarbu tiek tekstas, tiek muzika. Jeigu muzika primityvi... Nors paprastai pagal gerą tekstą primityvios muzikos nebūna“ (Nenėnaitė). „Žinoma, tekstas yra svarbiausia, tačiau jei muzika bus prasta... Turi būti atsvara“ (Savickaitė-Paciūnienė).

39 „Jeigu chorinė ar šiuolaikinė muzika rezonuoja su [choralo] principais – viskas yra gerai. <...> Muzikinė kalba gali būti labai įvairi, pvz., aleatoriniai, „kosminiai“, disonansiniai skambėjimai, – jeigu jie pakankamai skaidriai erdvėje išsidėsto, gali sukurti nuostabią Mišių eigos dvasią“ (Gražinis). Choralo principai kyla iš jo paskirties šlovinti Dievą, išreiškiant idealų kūrinio ir Kūrėjo santykį.

bažnytinės muzikos etalonu taip pat laiko choralą, o Venislovas, Kraucevičiūtė, Liaudanskaitė-Vaitkevičienė – daugiabalses XVI–XXI a. autorių kompozicijas⁴⁰.

Jaunimo grupių (*quasi* chorų) veikla liturgijoje

Jaunimo grupelių giedojimas, pritariant gitara, būgnais, klavišiniaisiais ir kt. instrumentais, Lietuvos bažnyčiose yra populiarus – tai patvirtina ir apklausti dvasininkai⁴¹. Šiam reiškiniai prielaidą sudarė „kairioji liturgistų pusė“ – radikali reformos šalininkai, kurie „paskatino „visko kūrimo iš naujo“ idėją. Bažnyčioje atsirado tuštuma⁴², kurios neužpildė nei chorai, nei kompozitoriai, o hierarchai, nekreipdami į tai ypatingo dėmesio, procesą paliko saveigai“ (Sikorskas). Dvasininkai šį jaunimo *quasi* chorų muzikavimą vertina dėl sielovadinių aspektų: giedama lietuviškai⁴³, giesmės „įkandamos“ bendruomenei⁴⁴, jos gyvos, dinamiškos, todėl patinka žmonėms⁴⁵. Tačiau peikiama muzikos kokybė: anot kun. Kazėno, ji yra mėgėjiška (tiek kūrybos, tiek atlikimo požiūriu)⁴⁶, kun. Naujokaičio manymu, jaunimo giesmės yra menkavertės, vienadienės, jos „ne visuomet yra kūryba“. Ši muzika turėtų būti pereinamoji fazė žmogui bręstant⁴⁷, ji skirta konkrečiam bendruo-

40 Tai T. L. de Victoria *Ave Maria*, P. de la Rue *O salutaris hostia* (Venislovas); O. di Lasso *Salve Regina*, O. Gjeilos *Ubi caritas*, V. Augustino *Mano Dieve* (Kraucevičiūtė), visa J. S. Bacho religinė kūryba (Liaudanskaitė-Vaitkevičienė).

41 Pasak kun. Senkaus, Lietuvos bažnyčiose „dominuoja ansambliukai su gitaromis, [atliekantys] daugiausia nelietuviškos kilmės giesmes, kurios yra protestantiškos“ (Balčiūnaitė 2008: 62); kun. Vaišvilas minėjo, kad jo bendruomenėje vyrauja „daugiau jaunimo muzika, kad žmonės galėtų jungtis į giedojimą. Tokia, kuri išreiškia bendruomeniškumą“ (ten pat: 60).

42 Tiksliau, naujos kūrybos gimtąja kalba poreikis: „Apeigose atsirado daug naujų tekstų, kuriems reikėjo sukurti muziką. Liturgija taip pat turėjo naujų dėmenų, kuriuos apipavidalino neprofesionalūs „kūrėjėliai“ ir, be abejo, atlikėjai“ (Sikorskas). Lotynų kalbai nykstant iš apeigų, su ja drauge traukėsi ir klasikinės polifoninės chorų repertuaras, sumenko įprastų chorų vaidmuo, jų vietą užėmė jaunimo grupės – tą sutartinai pripažįsta ir dvasininkai, ir chorvedžiai.

43 Kun. Vaišvilas: „Žmogus supranta, ką gieda, gieda savo gimtąja kalba, o ne lotyniškai“; kun. Baniulis: „Pliusas tas, kad yra lietuviški žodžiai“ (Balčiūnaitė 2008: 64).

44 Kun. Vaišvilas: „Giesmės yra lengvos, paprastos ir <...> žmogų uždegančios“; kun. Baniulis: „Paprastesnė melodija, kuri lengvai įsimenama, ir tada jie [visi] gali įsijungti giedoti ir aktyviai dalyvauti, kad nebūtų tik klausytojai ir žiūrovai“ (ten pat: 64).

45 Kun. Baniulis: „Labai matosi, kad žmonių padaugėja, kai jaunimas gieda. <...> Matosi, jog jie nori gyvybės, nori, kad nebūtų tokios migdančios muzikos“ (ten pat: 63).

46 Kun. Kazėnas: „Daugelis [tokių giesmių] yra dainos formos, melodijos net kai kur paimtos iš kokios „suk, suk ratelį“ ar kažkas panašaus. Tai yra <...> truputį savamokliški dalykai“ (Balčiūnaitė 2008: 61); „Yra daug geravališkų žmonių, kurie bando muzikuoti <...>, ir yra tame truputį savamokliškumo“ (ten pat: 62).

47 Kun. Senkus: „Jaunimo muzika užvaldo jausmus, tačiau laikas parodo ir išgrynina, kas yra tikra, o kas ne. Augant žmogui ir jo tikėjimui, turi augti ir jo poreikis muzikai“ (Balčiūnaitė 2008: 63).

menės segmentui (jaunimui)⁴⁸. Kun. Černiaus nuomone, jaunimo atliekamos medita-
cinės giesmės tikėtų tam tikru liturginių metų laiku (per adventą, gavėnią) bei kai ku-
riuose šv. Mišių epizoduose (pvz., komunija, aukojimas)⁴⁹. Kiti kunigai, priešingai, teigia,
kad šios giesmės apskritai netinka liturgijai – „jų paskirtis yra ne ta: tai giesmės, skirtos
meditacijai, o medituojame dažniausiai adoracijoje“ (Naujokaitis)⁵⁰. Nepaisant paminė-
tų esminių trūkumų, dvasininkai nelinkę jaunimo muzikos „nurašyti kaip netinkamos
liturgijai“⁵¹, tačiau reikėtų siekti, kad ši popkultūra apeigose neišvyrautų⁵².

Jaunimo grupių muzikavimą apeigose palaiko visi kalbinti chorvedžiai⁵³, nors jiems
patiems tokia muzika svetima. Pasak Venislovo, tai „Bažnyčios šiuolaikėjimo pasekmė“,
Liaudanskaitė-Vaitkevičienė (ir kiti) ją laiko „keliu link gilesnio pažinimo“⁵⁴. Būdami

48 „Kai girdžiu, jog Sumos choras (žmonės, turintys per 60 metų) gieda Taizė giesmę *Kyrie* <...>, juokaudamas sakau, kad tai yra „suvaikėjusi Bažnyčia“. Jeigu ši giesmė tinka jaunimui, masiniams sambūriams, tai tikrai netinka Sumos chorui“ (Sikorskas); „Manau, jog tai yra vienas iš šlovinimo būdų, bet choro giedojimo jis negali pakeisti <...>. Mišiose, skirtose jaunimui, toks šlovinimo būdas tinka“ (Černius).

49 „Meditacinės giesmės labiau tinka rimties laikotarpiui <...>. Tiek trumpos, lakoniškos giesmės, tiek meditacinės atlieka savo funkciją liturgijoje. <...> Žinoma, nesinorėtų, kad visose Mišiose skambėtų tik meditacinė muzika, tačiau apeigų susikaupimo momentuose, pvz., kunijos metu, kodėl gi ne“ (Černius).

50 „Giedojimas apeigose nėra mantrinė meditacija, bet pirmiausia tai yra Dievo žodis ir liturginiai tekstai, kurie veda žmogaus mintį (padeda tikinčiam „neužsisukti“ viename žodyje). Jeigu šie ansambliukai žmones vestų Dievo žodžio mintimi (kuri atitiktų celebracijos pobūdį), sakyčiau, jog Bažnyčia neprieštarauja tokiam stiliui. Galbūt didesnė bėda yra ta, kad jaunimo giesmės yra kurtos tikriausiai šlovinimams, bet ne liturgijai“ (kun. Palikša).

51 Pokalbiai su vyskupu Kęstučiu Kėvalu. Apie muziką (Bernardinai.tv 2003 09 02). Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/tv/laida/925/pokalbiai-su-vyskupu-kestuciu-kevalu-apie-muzika>> [žiūrėta 2017 07 20]. Vyskupui antrina ir kun. Palikša: „Nemanau, kad derėtų atstumti, išvaryti, tyčiotis... Pz., šeštadienio vakarinėse Mišiose jaunimas galėtų giedoti ir Katedroje.“ Kun. Baniulis: „Aš už tai, jei žmogui patinka, vis dėlto tai yra muzika, <...> tegul ji skamba bažnyčioje“ (Balčiūnaitė 2008: 61); kun. Doveika: „Kiekvienas muzikos stilius, kuris prakalbina susirinkusią bendruomenę, yra tinkamas“; kun. Gudaitis: „Jeigu tai žmones traukia prie Viešpaties, manau, gerai, jog ji atsiranda“ (ten pat: 64).

52 Vysk. Kėvalas: „Yra baimė, kad liks tik tas (lengvasis) variantas, kuris tiek muzikine, tiek atlikimo prasme yra paprastesnis“ (Pokalbiai su vyskupu Kęstučiu Kėvalu. Apie muziką (Bernardinai.tv 2003 09 02)).

53 Venislovas: „Kiek aš girdėjau mūsų bažnyčioje, jaunimas tvarkingai ir „švariai“ gieda paprastas giesmes. Man tai nerėžia ausies“; Nenėnaitė: „Aš nemanau, kad taip negalima. Ar buvai Taizė? <...> Tuose susitikimuose žmonės moka visas giesmes ir jas kartu gieda. Jie suvažiuoja iš visų kraštų ir gali prisijungti prie giedojimo“; Savickaitė-Paciūnienė: „Pati buvau jauna ir galvoju, jog tame nėra nieko blogo“; Liaudanskaitė-Vaitkevičienė: „Labai džiaugiuosi ir gerbiu tuos žmones“; Gražinis: „Dabar esu girdėjęs labai gražiai suderintų ansambliukų, kurie švelniai, ganėtinai profesionaliai gieda prasmingus tekstus. Kai tai yra tinkamame santykiyje – viskas gali būti.“

54 Panašiai mano ir Gražinis: „Jeigu toks giedojimas yra džiaugsmingas, euforiškas – labai gerai, bet ta euforija... Po jos turi eiti kažkokie žingsniai, tobulėjimas...“

profesionalūs muzikai, chorvedžiai ypač kritikuoja įvairias jaunimo giesmių primityvumo apraiškas: religinio teksto skurdumą⁵⁵, netinkamus tekstų vertimus⁵⁶, per paprastas muzikos kalbos priemones⁵⁷, paviršutiniškumą⁵⁸ ir, pasak Kraucevičiūtės, ribotas atlikėjų muzikavimo galimybes. Anot Liaudanskaitės-Vaitkevičienės, tokio žanro muzika „priinama jaunam, klasikinės muzikos nesimokiusiam žmogui“, tačiau nebūtų gerai vien ja apsiriboti.

Išvados

Apibendrinant chorų vadovų bei dvasininkų nuomones dėl choro Katalikų Bažnyčios apeigose galima teigti:

1. Ir dvasininkai, ir chorvedžiai chorą traktuoja kaip daugiau ar mažiau atskirą sambūrio dalį. Bendruomeninis giedojimas (atsižvelgiant į Katalikų Bažnyčios dokumentų nurodymus) ypač skatinamas Lietuvos dvasininkų. Bažnytinis choras – pirmiausia sambūrio pagalbininkas giedant, jo repertuaras turėtų būti parenkamas atsižvelgiant į bendruomenės galimybes. Chorui priskiriamos ir kitos funkcijos (sielovada, bendruomenės telkimas, sambūrio giedojimo ugdymas, atstovavimas bendruomenei).

2. Dauguma dvasininkų ir visi chorvedžiai bažnytinį chorą laiko būtinu ir svarbiu (tradiciniu) liturgijos dalyviu. Vien chorui siūloma giedoti: a) apeigoms privalomas retai atliekamas giesmes, b) mišių *proprium* dalis, susijusias su bendruomenine (apmąstymo) tyla, c) per didesnes iškilmes. Dvasininkų nuomonės labiau atitinka Bendrųjų Romos mišiolo nuostatų (iškeliančių bendruomeninį ir apribojančių chorinį mišių *ordinarium* dalių giedojimą), o choro vadovų – instrukcijos *Musicam sacram* (leidžiančios vien chorui giedoti mišių *ordinarium*) nurodymus. Choro vadovų supratimu, profesionalus meniškas giedojimas ne tiek puošia, kiek papildo liturgiją, nes įkvepia, stiprina bendruomenės tikėjimą.

3. Dvasininkų nuomone, bažnytinėje kompozicijoje pirmenybė teiktina liturginiam tekstui; chorvedžiams svarbi liturginio ir muzikinio komponentų darna: tekstas turi atitikti liturginį laikotarpį ir tikti konkrečiam liturgijos epizodui, o muzikinis aspektas

55 „Kūrinyje tėra du žodžiai, kurie yra giedami penkias minutes“ (Savickaitė-Paciūnienė). „Nepritariu visiškai primityvioms (toms, kuriose kartojamas vienas žodis) *jaunimėlio* giesmėms“ (Nenėnaitė).

56 „Dauguma šių giesmių į Lietuvą atvežtos iš užsienio, tai yra jų tekstai yra verstiniai. Kai kurie iš jų nuostabiai pasisekė, o kai kurie balansuoja ant tragiškai komiškos ribos“ (Liaudanskaitė-Vaitkevičienė).

57 „Nemažai meditacinių giesmių paplitę su „funkcijomis“ [nesukurta akompanimento], tad grojant supaprastintai, šie kūriniai apeigoms netiks“ (Nenėnaitė).

58 Gražinis: „Kai girdisi, kad bažnyčioje žmonės gėrisi primityviais kūriniiais, man rodos, kad juos traukia išoriniai dalykai. Tai man yra svetima.“

traktuojamas kaip profesinių ir fizinių atlikėjų galimybių (choras turi būti pajėgus kūrinių atlikti) bei pradinio įkvėpimo (chorvedžiui muzika turi patikti) sąlyga. Bažnytinės muzikos etalonu chorvedžiai dažniausiai laiko grigališkąjį choralą ir XVI a. autorių kūrybą.

4. Lietuvos bažnyčiose paplitusių jaunimo grupelių (*quasi* chorų) muzikavimą mišiose dvasininkai ir chorvedžiai traktuoja pirmiausia kaip sielovadinę priemonę bendruomeniniam giedojimui skatinti (lietuviški žodžiai, paprasta melodija), jaunimui suburti ir ugdyti, nors, liturginiu požiūriu, meditacinių giesmių mišiose giedoti nederėtų. Didžiausi jaunimo grupių muzikavimo trūkumai – mėgėjiškumas (kūrybos ir atlikimo), menkavertiškumas, religinio turinio skurdumas, pramoginis stilius. Visų amžių Bažnyčios dokumentuose šios savybės buvo (ir tebėra) laikomos nesuderinamomis su liturgijos kilnumu, tad tikėtina, kad jaunimo grupės, nors ir palankiai vertinamos daugelio dvasininkų, neturėtų užimti tradicinio choro vietas.

Tarp dvasininkų ir choro vadovų esančią įtampą lemia ir skirtingos veiklos sferos bei kompetencija (kunigai – teologijos ir liturgijos, o chorvedžiai – muzikos žinovai), ir nelygiavertė padėtis (kunigas vadovauja liturgijai ir visai bendruomenei, kurios daugumą autonominė dalis yra chorvedžio ugdomas bažnytinis choras). Respondentų atsakymai rodo, kad šių dviejų grupių nuomonės bažnytinės muzikos ir muzikavimo klausimais iš dalies nesutampa. Norint, kad požiūrių skirtumai netaptų varžymusi dėl įtakos apeigose, dvasininkams ir chorvedžiams (taip pat choristams) rekomenduotina dažniau ir glaudžiau bendrauti – ne tik aptariant liturgiją, bet ir dalijantis lūkesčiais ir siekiais. Tai padėtų dvasininkams geriau suvokti muzikos galią ir grožį, o choro vadovams ir giedotojams – Bažnyčios apeigų prasmę.

*Įteikta 2017 09 27
Priimta 2017 12 17*

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- Balandis, Linas; Kalavinskaitė, Danutė. Choras Katalikų Bažnyčioje: samprata, repertuaras, atlikimo pobūdis. *Ars et Praxis*, 2016, t. 4, p. 87–101.
- Balčiūnaitė, Justina. Šiuolaikinės krikščioniškos muzikos bruožai Lietuvoje: sociokultūriniai aspektai. Bakalauro tiriamasis darbas. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2008.
- Bendrieji Romos mišiolų nuostatai. *Romos Mišiolas. I dalis: Pagrindinis mišiolas* (pagal *Missale Romanum* 1975). Kaunas–Vilnius, 1987, p. 22–68.
- Kalavinskaitė, Danutė. Bažnytinės muzikos problematika Katalikų Bažnyčios XX a.–XXI a. pr. dokumentuose. *Lietuvos muzikologija*, 2008, Nr. 9, p. 131–149.
- Musicam sacram*. Apeigų kongregacijos instrukcija dėl muzikos (1967). *Katalikų kalendorius–žinynas* 1983. Kaunas–Vilnius, 1983, p. 217–229.

Pueros baptizatos. Dievo kulto kongregacijos Vadovas Mišioms su vaikais (1973). Prieiga per internetą: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/vadovai/misos-su-vaikais.html> [žiūrėta 2017 07 20].

Ratzinger, Joseph. In the Presence of the Angels I Will Sing Your Praise: The Regensburg Tradition and the Reform of the Liturgy. *Adoremus Bulletin Online Edition*, 1996, Vol. 2, Nos. 6–8: Oct.–Dec. Prieiga per internetą: <<https://adoremus.org/2007/12/31/quotIn-the-Presence-of-the-Angels-I-Will-Sing-Your-Praisequot/>> [žiūrėta 2017 07 28].

Sacrosanctum concilium. Vatikano II susirinkimo Konstitucija apie Šventąją Liturgiją (1963). Prieiga per internetą: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/vatikano_2s/sacrosanctum-concilium.html> [žiūrėta 2017 05 03].

Senkus, Kazimieras. *Dievo garbei ir žmonių džiaugsmui*. Kaunas: Naujasis lankas, 2016.

Turla, Simonas. Provincijos bažnyčios vargonininko repertuaras ir darbo sąlygos XXI a. pr. Lietuvoje. Magistro tiriamasis darbas. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2015.

Interviu

Interviu su kun. **Gintaru Černiumi**, Vilniaus Visų Šventųjų bažnyčios klebonu (2016 01 08). Garso įrašas; išrašas. Asmeninis Lino Balandžio archyvas.

Interviu su **Romualdu Gražiniu**, choro „Aidija“ vadovu, Vilniaus universiteto giedojimo mokyklos *Schola Cantorum Vilnensis* pagrindiniu dirigentu (2017 04 26). Garso įrašas. Asmeninis Lino Balandžio archyvas.

Interviu su **Rita Kraucevičiūte**, bernardinų choro „Langas“ vadove (2015 12 21). Garso įrašas; išrašas. Asmeninis Lino Balandžio archyvas.

Interviu su **Vita Liaudanskaite-Vaitkevičiene**, Kauno arkikatedros bazilikos mišraus choro „Cantate“ vadove (2016 01 31). Garso įrašas; išrašas. Asmeninis Lino Balandžio archyvas.

Interviu su kun. **Jonu Naujokaičiu**, Vilniaus Palaimintojo Jurgio Matulaičio bažnyčios vikaru (2016 01 08). Garso įrašas; išrašas. Asmeninis Lino Balandžio archyvas.

Interviu su **Rita Nenėnaite**, Vilniaus arkikatedros bazilikos vaikų choro vadove (2015 12 21). Garso įrašas; išrašas. Asmeninis Lino Balandžio archyvas.

Interviu su kun. **Kęstučiu Palikša**, Vilniaus arkikatedros bazilikos rezidentu, Vilniaus arkivyskupijos kurijos kancleriu (2017 02 02). Garso įrašas; išrašas. Asmeninis Lino Balandžio archyvas.

Interviu su **Violeta Savickaite-Paciūniene**, Vilniaus arkikatedros bazilikos Jaunimo choro vadove (2015 12 21). Garso įrašas; išrašas. Asmeninis Lino Balandžio archyvas.

Interviu su kun. **Viliumi Sikorsku**, bažnytinės muzikos magistru, teologijos mokslų daktaru, Kauno sakralinės muzikos mokyklos direktoriumi, Garliavos Švč. Trejybės bažnyčios rezidentu (2016 11 24). Garso įrašas; išrašas. Asmeninis Lino Balandžio archyvas.

Interviu su **Gintautu Venislovu**, Vilniaus Šv. Kazimiero bažnyčios choro „Brevis“ vadovu (2015 12 22). Garso įrašas; išrašas. Asmeninis Lino Balandžio archyvas.

Šaltiniai internete

Bažnyčios žinios. Lietuvos Katalikų Bažnyčios IC biuletėnis: <<http://www.baznycioszinios.lt/>> [žiūrėta 2017 07 20].

The Black List: Dissaproved Music, 1922, p. 2(87): <<http://media.musicasacra.com/pdf/blacklist.pdf>> [žiūrėta 2017 05 24].

- Romualdas Gražinis: „Grigališkasis choralas atliepia tikrumo paieškas mano gyvenime“ (Bernardinai.lt, 2016 01 02): <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-01-02-romualdas-grazinis-grigaliskasis-choralas-atliepia-tikrumo-paieskas-mano-gyvenime/139179>> [žiūrėta 2017 04 23].
- Pokalbiai su vyskupu Kęstučiu Kėvalu. Apie muziką (Bernardinai.tv, 2003 09 02): <<http://www.bernardinai.lt/tv/laida/925/pokalbiai-su-vyskupu-kestuciu-kevalu-apie-muzika>> [žiūrėta 2017 07 20].
- Kun. Kęstutis Palikša. Apie Tradiciją, liturgiją ir Bažnyčią, pranokstančią istoriją, bet gyvuojančią laike (Bernardinai.lt, 2014 11 19): <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2014-11-19-kun-kestutis-paliksa-apie-tradicija-liturgija-ir-baznycia-pranokstancia-istorija-bet-gyvuojancia-laike/124355>> [žiūrėta 2017 01 05].
- Palendriai. Istorija – Palendrių vienuolyno fundacija: <<http://www.palendriai.lt/apie-mus/istorija/istorija-palendriu-vienuolyno-fundacija.html>> [žiūrėta 2017 05 30].
- Schola Cantorum Vilnensis*: kantorius: <<https://scholacantorumvilmensis.wordpress.com/kantorius/>> [žiūrėta 2017 06 14].
- Schola Gregoriana Vilnensis*: <<http://katedra.lt/schola-gregoriana-vilmensis>> [žiūrėta 2017 01 08].

Choir in the Catholic liturgy of today: approaches of Lithuanian choirmasters and clergy

SUMMARY. The liturgical reform that took place in the Catholic Church during the second half of the 20th century caused great confusion for the Catholic community. In such situations, not only valid Church documents but also liturgical participants responsible for ceremonies as well as the implementation of the instructions referred to in such documents become of great importance. The publication reveals how the aforementioned responsible persons (mainly priests and church choir conductors) interpret the position and purpose of a choir – the elements determining the order and beauty of a ceremony – in the renewed Catholic liturgy.

Priests and choirmasters define a choir as a more or less separate part of a congregation. The priests of Lithuania tend to encourage communal singing, whereas the repertoire of a church choir should be selected on the basis of the possibilities of a certain community to sing. The majority of the respondents indicate that a choir is a necessary (traditional) participant of a liturgy. The opinions of priests practically correspond with the instructions set out in the general provisions of the Roman Missal that limit the choral singing of the Ordinarium parts of the Mass, whereas choir conductors tend to support the instructions given in *Musicam Sacram* which indicate that only choirs should sing the Ordinarium parts of the Mass. Priests believe that liturgical text should prevail in the ecclesiastical composition, whereas choir conductors value the harmony of musical and liturgical texts. Both priests and choir conductors consider the performance of youth groups (quasi-choirs) during Mass, which has become popular in Lithuanian churches, to be primarily a pastoral tool to encourage communal singing as well as to summon and educate the youth, even though from a liturgical point of view meditative hymns should not be sung during Mass.

KEYWORDS:

church choir, priest, choir conductor, sacred music, liturgical assembly, renewal of Catholic liturgy, Lithuania.